

Akreditácia certifikačných subjektov v oblasti životného prostredia

M. Weidlich: Accreditation of Environmental Certification Bodies. Život. Prostr., Vol. 31, No. 5, 237–241, 1997.

The paper deals with the topic issues of accreditation of subjects that will conduct specific activities in the field of environmental pollution prevention, aiming at harmonisation on both national and international levels. These are analytical and other testing laboratories, inspection and certification bodies including bodies for Environmental Management Systems (EMS) certification. Author explains the structure and functions of the Slovak National Accreditation System (SNAS), its internal and external connections in the framework of Slovakia, and to the relevant international organizations and EU legal requirements.

The author deals briefly with the accreditation development in Slovakia in general and shortly characterizes the accreditation process itself according to the SNAS rules.

At the end he presents some of topic activities, tasks and intentions in the area of EMS certification bodies accreditation on the national level (establishing and specification of tasks of Technical Accreditation Committee) as well as on the international level (connection to EMAS, activities with the EAC and IAF).

Ochrane životného prostredia sa venuje v súčasnosti všeobecne veľká pozornosť a jej význam narastá aj v medzinárodnom meradle. Logickým dôsledkom toho je vypracúvanie európskych noriem (EN) radu 14000 a ich urýchlená implementácia do praxe jednotlivých krajín. Slovensko, pochopiteľne, nemôže zostať bokom, okrem iného aj preto, že ako signatár asociačnej dohody sa r. 1993 zaviazalo vytvoriť všetky predpoklady na začlenenie do Európskej únie.

V súvislosti s akreditáciou a certifikáciou životného prostredia sa do centra pozornosti dostáva činnosť viacerých subjektov. Patria k nim analytické a skúšobné laboratóriá, certifikačné a inšpekčné orgány, ako aj priemyselné podniky z hľadiska uplatňovania systémov environmentálneho manažmentu (EMS) a auditu (EMAS).

Riešenie problémov, súvisiacich so zosúlaďovaním postupov a činností týchto subjektov a ďalších problémov v iných oblastiach spoločenskej praxe, t. j. mimo ochrany životného prostredia, netýka sa len konkrétnej krajiny, ale má aj európsky až medzinárodný rozmer. Tu vstupuje na scénu akreditácia a vyvstávajú konkrétne

úlohy pre akreditačné systémy krajín EÚ, ako aj asociovaných krajín.

Jednou zo základných úloh Slovenského národného akreditačného systému (SNAS) je zabezpečovať v SR všetky požiadavky v oblasti akreditácie, teda aj tie, ktoré vyplývajú z potrieb ochrany životného prostredia.

Poslanie a úlohy akreditácie a certifikácie pri ochrane životného prostredia

Pri špecifikácii úloh akreditácie a certifikácie v oblasti ochrany životného prostredia ide najmä o:

- akreditáciu laboratórií (analytických, skúšobných),
- akreditáciu inšpekčných orgánov,
- akreditáciu overovateľov EMAS,
- akreditáciu orgánov certifikujúcich:
 - a) výroby,
 - b) systémy environmentálneho manažérstva (EMS).

Vzhľadom na požiadavky EÚ by sa mal dosiahnuť a garantovať stav trvalej spôsobilosti vykonávať tieto

činnosti nezávisle, nestranne a na požadovanej odbornej úrovni tak, aby výsledky neboli spochybniteľné. Len tak možno dosiahnuť ich vzájomné uznávanie v krajinách EÚ. Ide teda o vytvorenie predpokladov vzájomnej dôvery, podobne, ako pri skúšaní a certifikácii výrobkov, v súvislosti s odstraňovaním technických prekážok obchodu medzi krajinami spoločného trhu.

Týmto sa zaoberá tzv. Globálna koncepcia pre certifikáciu a skúšobníctvo, ktorú prijala Komisia ES r. 1989. Základným predpokladom, z ktorého táto koncepcia vychádza, je dosiahnuť vysokú homogénnosť, priehľadnosť a spoľahlivosť činnosti a procesu rozhodovania orgánov pri posudzovaní zhody.

Komisia ES preto uložila vypracovať technické smernice určujúce kritériá hodnotenia kompetentnosti orgánov vykonávajúcich posudzovanie zhody. Smernice boli vypracované na pôde ILAC (Medzinárodnej konferencie pre akreditáciu laboratórií), ISO a stali sa súčasťou európskych noriem EN 45000 a boli už prevzaté aj do sústavy technických noriem SR pod označením STN EN 45000.

Komisia ES vtedy odporučila Rade ES vyzvať členské štáty na uplatňovanie týchto noriem s cieľom zjednotiť kritériá hodnotenia systémov kvality, certifikačných orgánov a skúšobných laboratórií a aby sa ako nástroj na to využila akreditácia.

Zabezpečiť akreditáciu v plnej zhode s normami EÚ vyžaduje vybudovať systémy akreditácie v jednotlivých štátoch a ich medzinárodné uznanie. To je základným predpokladom medzinárodného uznávania výsledkov skúšok a certifikátov, ktoré vydajú akreditované subjekty. V súčasnosti to patrí k prioritným úlohám každej krajiny, ktorá usiluje o získanie dobrej pozície nielen v medzinárodnom obchode a medzinárodnej ekonomickej spolupráci, ale aj v oblasti ochrany životného prostredia.

Globálna koncepcia pre certifikáciu a skúšobníctvo odmieta vytvorenie medzinárodného akreditačného orgánu EÚ a akreditáciu považuje výslovne za záležitosť každej krajiny. Dokument EK Certif 4/94 z júna 1994 **Princípy akreditácie v Európe** charakterizuje akreditáciu ako systém nezávislého posudzovania, vybudovaný pod záštitou štátnej správy. EK vyzvala orgány štátnej správy, aby podporovali akreditáciu a cítili sa zodpovedné za zabezpečenie jej správneho výkonu v krajine. Odporúča, aby akreditáciu vykonával **akreditačný orgán** uznaný v štáte pre potreby regulovanej i neregulovanej sféry. Akékoľvek iné riešenie môže viesť k súťaženiu akreditátorov a môže spôsobiť znehodnotenie akreditácie. Akreditácia je neziskovou činnosťou a nemá byť podriadená obchodným záujmom, aby si zachovala úplnú nezávislosť. Má sa všeobecne považovať za poslednú úroveň posudzovania zhody z hľadiska technickej kompetencie.

Súčasný stav akreditácie v SR

Akreditácia kalibračných laboratórií sa na Slovensku vykonávala už od r. 1986 v súlade s predpismi, ktoré vydal Federálny úrad pre normalizáciu a meranie v Prahe (FÚNM). Neskôr sa označovala ako národná, alebo tzv. "malá" vo vzťahu k akreditácii podľa medzinárodne prijatých akreditačných kritérií vyjadrených EN 45000. Tieto akreditačné kritériá boli veľmi blízke akreditačným kritériám podľa spomínaných noriem EÚ. Akreditácia skúšobných a kalibračných laboratórií v zmysle EN 45000 začína r. 1990.

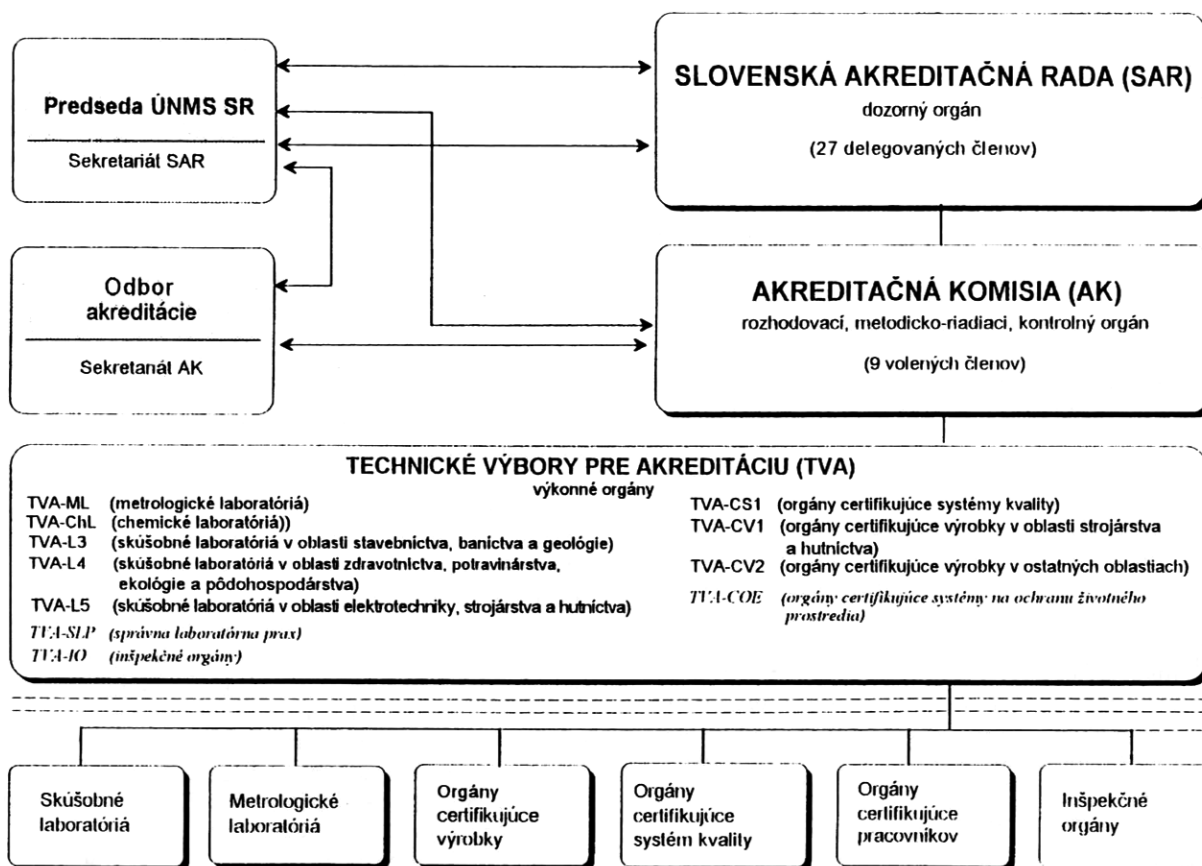
Slovenský národný akreditačný systém (SNAS)

Po rozdelení ČSFR si musela SR vybudovať vlastný akreditačný systém. Vytvorenie SNAS-u vyplynulo z uznesenia vlády SR č. 866 z 23. 11. 1993. Rozhodnutím predsedu Úradu pre normalizáciu, metrologiu a skúšobníctvo SR č. 9 z 29. 12. 1993 boli prijaté opatrenia na jeho vytvorenie, ako plnenie asociačnej dohody, časti o zblížovaní technického práva, čl. 69, 70 a 75 z r. 1993.

Organizačná štruktúra SNAS-u

- Charakteristika jednotlivých prvkov SNAS-u:
 - **Úrad pre normalizáciu, metrologiu a skúšobníctvo SR (ÚNMS)**, zriaďovateľ SNAS-u, zabezpečuje väzbu na ostatné orgány štátnej správy, medzinárodné a regionálne organizácie, združenia a inštitúcie v zahraničí.
 - **Slovenská akreditačná rada (SAR)** je nezávislým dozorným orgánom.
 - **Akreditačná komisia (AK)** je rozhodovacím, metodicko-riadiacim a kontrolným orgánom. AK prerokúva záverečné správy o výsledkoch posudzovania žiadateľov o akreditáciu, schvaľuje návrhy na udeľenie osvedčenia o akreditácii, kontroluje proces posudzovania, ustanovuje a riadi systém kontroly akreditovaných subjektov.
 - **Technické výbory pre akreditáciu (TVA)** sú výkonnými orgánmi s právomocou posudzovať plnenie akreditačných kritérií žiadateľov o akreditáciu. Dosať bolo v rámci SNAS-u 8 TVA (pozri schému) a od 1. 1. 1997 sú zriadené ďalšie tri (na schéme vyznačené kurzívou).
 - **Akreditované subjekty** – sú to všetky skúšobné a kalibračné laboratória, inšpekčné a certifikačné orgány, ktorým udelili akreditáciu v rámci SNAS-u. ÚNMS SR vytvoril databázu expertov – okolo 690 odborníkov z vedeckých inštitúcií, vysokých škôl, výskumných a vývojových pracovísk, významných prie-

SLOVENSKÝ NÁRODNÝ AKREDITAČNÝ SYSTÉM (SNAS)

myselných podnikov, skúšobných a kalibračných laboratórií atď. z celého Slovenska, ktorí sú evidovaní aj ako posudzovatelia alebo budúci posudzovatelia.

Medzinárodné uznanie SNAS-u

Napĺňanie cieľov akreditácie a certifikácie spočíva vo vzájomnom, najmä medzinárodnom, uznaní národných akreditačných systémov a dokumentov (skúšobných protokolov, certifikátov), ktoré vydali akreditované subjekty. Dosať tento stav vyžaduje splniť mnohé podmienky. Ide najmä o harmonizáciu a kompatibilitu posudzovacích procesov, úrovne akreditačných kritérií, technickej dokumentácie i školení personálu akreditačných orgánov i akreditovaných a certifikačných subjektov.

V priebehu takmer jedného roka po vzniku SNAS-u sa využili mnohé možnosti na jeho propagáciu

doma aj v zahraničí. SNAS sa stal v zahraničí známym a jeho koncepcia, rozsah a výsledky jeho činnosti sa stretávajú s pozitívnou odozvou. Sú v plnej zhode s predstavami podľa dokumentu Certif 4/94. V záujme urýchlenia procesu uznania SNAS-u v zahraničí sa rozvíja úzka spolupráca s krajinami EÚ, zameraná na harmonizáciu akreditačných postupov, technickej dokumentácie akreditačného procesu a systému školení posudzovateľov personálu akreditovaných subjektov.

Rozvinula sa aj pomerne široká spolupráca s medzinárodnými organizáciami pôsobiacimi v tejto sfére v Európe a vo svete. Jej cieľom o. i. je podpísanie viacerých bilaterálnych dohôd. Medzinárodné uznanie skúšobných protokolov a certifikátov slovenských akreditovaných subjektov sa stane po ich podpise skutočnosťou, napriek tomu, že SR nie je ešte členom EÚ.

V septembri 1996 sa SNAS stal zakladajúcim členom novej medzinárodnej organizácie **Medzinárodná spo-**

Základná terminológia

Akreditácia – nezávislé, nestranné, odborné a oficiálne uznanie spôsobilosti subjektu vykonávať deklarované činnosti

Akreditačný systém – systém, ktorý má vlastné pravidlá postupu a riadenia vykonávania akreditácie

Akreditačný orgán – orgán, ktorý riadi a spravuje systém akreditácie a udeľuje osvedčenia o akreditácii

Certifikácia zhody – činnosť tretej strany, ktorá potvrdzuje dosiahnutie primeranej dôvery, že náležite identifikovaný výrobok, postup alebo služba sú v zhode so stanovenou normou alebo iným deklarovaným predpisom

Certifikačný systém – systém, ktorý má vlastné pravidlá postupu a riadenia vykonávania certifikácie zhody

Certifikačný orgán – orgán, ktorý vykonáva certifikáciu zhody

Certifikát – dokument, vydaný podľa pravidiel certifikačného systému, ktorý vyjadruje, že náležite identifikovaný výrobok, postup alebo služba sú v zhode so stanovenou normou alebo iným deklarovaným predpisom

Inšpekcia – preskúmanie návrhu výrobku, hotového výrobku, služby, procesu alebo organizácie a určenie ich zhody so stanovenými požiadavkami

Inšpekčný orgán – orgán, ktorý vykonáva inšpekciu

lupráca pre akreditáciu laboratórií – ILAC, v máji t. r. bol SNAS prijatý za riadneho člena medzinárodnej organizácie pre akreditáciu v oblasti certifikácie IAF (Medzinárodné fórum pre akreditáciu). Obidve organizácie združujú regionálne a národné akreditačné systémy pôsobiace v uvedených oblastiach certifikácie. To umožní zástupcom SNAS-u priamu účasť na všetkých dôležitých rokovaníach v oblasti akreditácie, ako aj účasť na tvorbe príslušných dokumentov, čo je dôležité pre uznanie SNAS-u v zahraničí.

Charakteristika procesu akreditácie v rámci SNAS-u

Proces akreditácie pozostáva zo série hlavných krokov, ktoré sa podľa potreby môžu rozšíriť o doplňujúce aktivity.

Prvým krokom je **predloženie žiadosti** o akreditáciu zo strany potenciálneho certifikačného orgánu na sekretariát Akreditačnej komisie (AK) SNAS. Sekretariát uvedie do chodu **aktivity vo vzťahu k žiadateľovi i ďalším subjektom**, jednak administratívneho, ale aj technické-

ho charakteru (formálne preverenie žiadosti, registrácia, predloženie na prerokovanie v AK, doplnenie, oznámenie o pridelení TVA, prípadne iné).

Ďalšou fázou sú **aktivity TVA** tiež vo vzťahu k žiadateľovi i ďalším subjektom, počnúc uzavretím zmluvy so žiadateľom cez prípravné práce, posudzovanie spôsobilosti v potrebnom počte stupňov vrátane posudzovania na mieste, kontroly odstránenia zistených nedostatkov atď., až po vypracovanie a predloženie záverečnej správy o výsledkoch posudzovania. Táto správa, odsúhlasená žiadateľom, je jedným z podkladov, na základe ktorých AK rozhodne o udelení osvedčenia o akreditácii. Celý proces je upravený metodickými smernicami.

Súčasný stav akreditácie certifikačných orgánov v oblasti EMS

Prípravné práce na certifikáciu EMS na pôde SNAS-u sa začali r. 1996 v úzkej spolupráci ÚNMS SR, MŽP SR a neskôr i Asociácie priemyselnej ekológie na Slovensku (ASPEK). Tieto práce začali napriek tomu, že sekretariát Akreditačnej komisie SNAS-u prakticky nemal vtedy ani jednu žiadosť o akreditáciu certifikačného orgánu EMS. Zo skúseností v iných krajinách vyplýva, že budovanie EMS má oveľa prudšie tempo ako to bolo v prípade implementácie systémov riadenia kvality, a preto niet dôvodu čakať.

Pomerne rýchle boli získané príslušné dokumenty, dostatočný prehľad o súčasnom vývoji v tejto oblasti v zahraničí, najmä v Európe a začiatkom septembra 1996 bol vytvorený prípravný výbor pre zriadenie Technického výboru pre akreditáciu orgánov certifikujúcich systémy environmentálneho riadenia (TVA-COE) na pôde SNAS-u. V tomto výbore pracujú zástupcovia MŽP SR, SAŽP, ASPEK-u a ďalších inštitúcií. Jeho úlohou bolo:

- pripraviť návrh zloženia TVA-COE tak, aby v ňom boli zastúpené záujmy všetkých strán, ktoré prejavia ochotu pracovať v ňom,
- preštudovať príslušné normy a predpisy a vypracovať potrebnú dokumentáciu pre zriadenie TVA,
- pripraviť návrhy metodických smerníc pre akreditáciu certifikačných orgánov,
- navrhnúť expertov spôsobilých na posudzovanie EMS, ako aj kandidátov na funkciu vedúcich posudzovateľov v oblasti EMS.

Pôvodne sa predpokladalo, že TVA-COE bude zriadený k 1. novembru 1996, stalo sa to k 1. 1. 1997. Príprava vybraných vedúcich posudzovateľov, ako aj školenia expertov, sa robia v spolupráci so zahraničnými školiťskými organizáciami.

Sochranou životného prostredia v EMS úzko súvisí aj Nariadenie Rady EHS č. 1836/93 o účasti priemyselných podnikov v systéme environmentálneho manažérstva a auditu (EMAS). Národným akreditačným systémom z toho vyplýva úloha zabezpečiť nezávislú a nestrannú akreditáciu a dohľad nad overovateľmi. V súlade s praxou krajín EÚ riešia sa aj v rámci SNAS-u požiadavky certifikácie EMS spoločne s požiadavkami EMAS, t. j. tak, aby firma, ktorá preukáže plnenie kritérií EN ISO 14001 (EMS) bola uznaná aj v ekvivalentných aspektoch EMAS.

V Európe sa otázkami akreditácie a certifikácie v oblasti životného prostredia už od r. 1993 zaoberá Európska organizácia pre certifikáciu (EAC). Akreditačné kritériá britskej normy BS 7750 pre certifikáciu boli rozpracované ako kritériá EAC a publikované v dokumente EAC "Návod na akreditáciu certifikačných orgánov pre systémy environmentálneho manažérstva", ktoré sú aplikovateľné na všetky formy certifikácie EMS. Pred-

pokladá sa, že v najbližšom období kritériá EAC prevezmú členské a asociované krajiny EÚ a vytvorí sa mechanizmus medzinárodného hodnotenia (peer evaluation) národných akreditačných systémov v oblasti EMS, čím sa zabezpečí implementácia týchto kritérií všade rovnakým spôsobom. V ďalšej etape sa predpokladá globalizácia týchto princípov. Medzinárodné fórum pre akreditáciu (IAF) ako celosvetová organizácia pôsobiaca v oblasti akreditácie certifikačných orgánov už vytvorilo pracovnú skupinu pre oblasť EMS. Jej cieľom je zlúčiť skupiny regionálnych akreditačných systémov do jedného celosvetového akreditačného spoločenstva a usilovať o to, aby certifikácia EMS a implementácia ISO 14001 bola jednotná na celom svete.

Certifikácia EMS nemá byť byrokratickou činnosťou a cieľom akreditácie je zabezpečiť, aby efektívne pomáhala firmám na celom svete zohľadniť environmentálne aspekty súvisiace s ich hospodárskou činnosťou, v záujme štátov Európskej únie, sveta a života vôbec.

